

Жук Валентина
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу
освіти дітей з порушеннями слуху Інституту
спеціальної педагогіки і психології імені
Миколи Ярмаченка Національної академії
педагогічних наук України

СЛУХОМОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ: АДАПТУВАННЯ ДО РЕАЛІЙ ВОЄННОГО ЧАСУ

В освіті дітей з порушеннями слуху в Україні в останні роки означилися очевидні позитивні тенденції, що мають безпосередній вплив на слухомовленнєвий розвиток: запроваджено раннє втручання (законодавчо унормовано раннє виявлення порушень слуху та рання допомога дитині і її родині), здійснюється слухопротезування високотехнологічними засобами корекції слуху, поширюється варіативність підходів та гнучкість в освіті, що ґрунтується на функціональному підході, орієнтуванні не на нозологічну категорію, а на потреби конкретної дитини, які можуть виходити за межі типових проявів порушення слуху або не спричиняти очевидних освітніх труднощів [1, 2, 3, 4].

Однак, війна змінила реальність, зокрема й освітню, ускладнила реалізацію законодавчо визначених та науково обґрунтованих положень щодо супроводу дітей з порушеннями слуху: введено змішаний формат навчання, збільшилося навантаження на освітян, ускладнився психологічний стан усіх учасників освітнього процесу, варіативність соціально-територіальних родинних умов життя здобувачів освіти зумовила великі розбіжності у можливостях організації навчання. Нині науковці і практики шукають відповіді на виклики воєнного сьогодення:

- забезпечити дітей (змішаний очно-дистанційна формат) від негативних фізичних та психологічних впливів,
- надати психологічну підтримку дітям і їхнім родинам аби мінімізувати наслідки травмівного досвіду,
- адаптувати освітній процес з огляду на наслідки травми та посттравми у фізичній, психоемоційній та когнітивній сферах дітей (зокрема, доречне застосування педагогами прийомів для стабілізації психологічного стану, розвиток у всіх учасників освітнього процесу психоемоційної, соціокомунікативної компетентності, формування навичок медіаграмотності тощо),
- сприяти подальшому розвитку, в тому числі й слухомовленнєвому, дитини, не допустити регресу,
- зробити реалізацію змісту максимально дитиноцентрованою (стосується життєдіяльності дитини) та практикоорієнтованою (засвоєння в діяльності) (звернути увагу на звуки, які можуть свідчити про небезпеку; засвоїти слова, мовленнєві конструкції, у писемній, усній (по можливості) формі, необхідні для комунікації у кризовій ситуації (дозволяють сповістити, коли дитина загубилася, поранена, потребує допомоги сама або інші; зрозуміти інструкції (щодо того як діяти у критичній ситуації)),
- підлаштувати темп під індивідуальні можливості засвоєння матеріалу, зокрема, зумовлені життєвими обставинами.

За попередніми результатами анкетування педагогів, які навчають дітей з порушеннями слуху, 75% керівників спеціальних закладів, які надають освітні послуги дітям з порушеннями слуху, серед основних труднощів у забезпеченні навчання, пов'язаних з війною, назвали проведення корекційно-розвивальної роботи; серед основних запитів від батьків учнів, що наразі перебувають за кордоном, 75% керівників та 45,9% педагогів назвали організацію корекційно-розвивальної роботи та зазначили брак фахівців, які можуть надавати такі послуги за місцем тимчасового проживання.

У розв'язанні означених проблем спираємося на національне підґрунтя:

- бачення шляхів модернізації освіти дітей з порушеннями слуху (В. Засенко, С. Кульбіда, С. Литовченко, О. Таранченко);
- ідеї родинності у сурдопедагогіці, визначальної ролі сім'ї (Л. Борщевська, А. Ступнікова, Г. Чефранова, Р. Якубовська);
- положення вітчизняної системи розвитку слухового сприймання і формування вимови (В. Литвинова, К. Луцько, О. Савченко, О. Федоренко, Л. Фомічова, М. Шеремет);

обґрунтування різних аспектів

- навчання мови і мовлення (К. Бойко, А. Гольдберг, Н. Засенко, І. Колесник, В. Кондратенко, О. Круглик, С. Кульбіда, К. Луцько, Л. Малина, О. Мартинчук, Т. Марчук, Е. Пуцин);
- вивчення словесної мови як другої у межах білінгвального підходу (Н. Адамюк, О. Дробот, С. Кульбіда, А. Замша, О. Федоренко);
- зв'язку мовлення і фізичного розвитку (Н. Байкіна, Я. Крет, П. Пиптюк, О. Форостян, І. Ляхова);
- пізнавального розвитку (Е. Гроза, Л. Малинович, А. Замша);
- особистісного становлення (О. Дмитрієва, Ю. Антибура);
- комплексного супроводу дітей, слухопротезованих індивідуальними слуховими апаратами та системами кохлеарної імплантації (Т. Богданович, С. Глазунова, С. Заїка, В. Конюшняк, Т. Кулакова, К. Луцько, Б. Мороз, В. Шевченко, Н. Шепеленко).

Корекційно-розвивальний вплив на слухомовленнєвий розвиток дітей з порушеннями слуху розглядаємо як пролонгований, динамічний міждисциплінарний процес, що реалізується на засадах командної взаємодії; комплекс заходів, спрямований на оптимізацію сенсорного, пізнавального, соціально-комунікативного розвитку дітей з порушеннями слуху; фаховий супровід дітей та їх родин на різних етапах соціально-комунікативного розвитку дитини; діяльність, що передбачає виявлення особливих функціональних (сенсорних та мовленнєвих) та соціоадаптаційних (середовищних) потреб дітей та їх задоволення у закладах та родині.

Фокусуємо увагу на досягненні основної стратегічної мети розвитку слухового сприймання – зробити слух «робочим» - навчити дитину використовувати можливості слухового сприймання, що передбачає орієнтування в акустичному середовищі; розуміння звуків у всіх значущих характеристиках (сприймати, впізнавати, диференціювати); сприймання, розуміння і опанування усного словесного мовлення. Розвиток слухового сприймання розглядаємо не як самоціль, а як складову комунікативної компетентності дитини з порушенням слуху. Компетентнісні завдання та види діяльності з розвитку слухового сприймання і формування мовлення, на нашу думку, мають бути творчими, спрямованими на досягнення інтегральних результатів у пізнавальній діяльності та особистісному розвитку (формувати цінності, соціально-комунікативні навички, зміцнювати психологічну стійкість тощо), базуватися на потребах дитини, враховувати і формувати життєвий досвід дитини.

Гнучкість стає дедалі важливішою для адаптації до освітнього контексту, у якому діють учасники освітнього процесу, педагоги і здобувачі. На часі формування коучингової культури в освіті дітей з порушеннями слуху, що передбачає простір без надлишку порад, чіткого регламентування та жорсткого контролю, але наповнений великою кількістю інформації та матеріалів для вільного вибору з різних джерел. Це дозволяє виробити свою освітню тактику, яка враховує ситуацію у країні, регіоні, конкретному закладі, родині, потреби кожної дитини і наявний арсенал можливостей для їх задоволення.

Література:

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09.06.2021 № 1144 «Про затвердження порядку скринінгу слуху дітей». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1010-21#Text>
2. Постанова Кабінету міністрів «Про затвердження Порядку забезпечення осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю, інших окремих

категорій населення медичними виробами та іншими засобами» від 3 грудня 2009 р. № 1301 (в редакції постанови КМУ від 24.02.2021 р. № 141). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1301-2009-%D0%BF#Text>

3. Постанова Кабінету міністрів від 3 березня 2021 р. N 181 «Деякі питання впровадження та реалізації нового механізму фінансового забезпечення надання третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги в окремих науково-дослідних установах Національної академії медичних наук» зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 171. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/181-2021-%D0%BF#Text>
4. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 травня 2021 р. № 517-р. «Про схвалення Концепції створення та розвитку системи раннього втручання». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/517-2021-%D1%80#Text>

Костенко Тетяна
кандидат психологічних наук,
старший дослідник,
завідуюча відділом освіти дітей з порушеннями зору
Інституту спеціальної педагогіки та психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України
м. Київ, Україна

ПСИХОЛОГО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Психологічний розвиток дитини залежить від розвитку та сформованості її провідної діяльності на кожному віковому етапі. Провідна діяльність – це основна вікова діяльність, у якій формуються та змінюються психічні процеси, від якої залежить когнітивний рівень розвитку особистості, це діяльність, у якій виникає новий її шабель розвитку і рівень сформованості.